

พิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง: ขั้นตอนและสัญลักษณ์ประการในพิธีกรรม

The MahaBhuddhathaphisek Ceremony at
Salachai Temple, Sala Subdistrict, Kokha District,
Lampang Province: The Process of Performing and
Symbolic Representations of Ritual

วุฒิชัย สายปัญญา^{1*} เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์¹ และ วรัญญา ยิ่งยงศักดิ์¹
Wootichai Saipanya^{1*}, Premvit Vivattanaseth¹ and Warunya Yingyongsak¹

¹ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา 56000

¹ Department of Thai Language, University of Phayao, Phayao province 56000

*Corresponding author: E-mail: wuttichai_bith@hotmail.com

Received: October 17, 2019; Revised: March 4, 2020; Accepted: February 21, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอนและสัญลักษณ์จากการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า พิธีมหาพุทธาภิเษกนี้จัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสที่วัดศาลาไชยมีอายุการก่อตั้งมาครบ 100 ปี รวมทั้งได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์วิหาร และพระประธานของวัดแล้วเสร็จ การประกอบพิธีได้ดำเนินการเป็นเวลา 3 วัน วันแรกเป็นวันเตรียมงานได้มีการแห่ธูปเชิญพระอุปคุตมาเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองให้การจัดงานปราศจากอุปสรรค วันที่ 2 เป็นวันงานพิธี ช่วงแรกจะมีการทำพิธีปิดเนตรพระประธานและพิธีสวดมนต์ต้นส่วนในช่วงที่ 2 จะเป็นพิธีเบิกเนตรพระประธานซึ่งจะดำเนินการไปตามลำดับขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งพิธีการในช่วงนี้ได้สิ้นสุดลงในเช้าของวันใหม่คือวันที่ 3 ของงาน ในงานวันที่ 3 นี้จะมีการทำบุญถวายไทยทานในตอนเช้าและในตอนบ่ายก็ได้มีขบวนแห่ธูปเชิญ

พระอุปคุตกลับยังที่อยู่เดิม เป็นการเสด็จสิ้นพิธีมหาพุทธาภิเษก ส่วนลัญจนะที่พบในพิธีมหาพุทธาภิเษกครั้งนี้ได้แก่ 1) พระอุปคุตเป็นลัญจนะของความสงบเรียบร้อยปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง 2) ชั้น 5 โกลุ่กเป็นลัญจนะของความอ่อนน้อมถ่อมตน 3) ชั้นตั้งเป็นลัญจนะของความเข้มแข็ง 4) พิธีเบิกเนตรเป็นลัญจนะของการพบแสงสว่างคือการมีปัญญาในการดำเนินชีวิต และ 5) ขวามธุปายาสเป็นลัญจนะของความเพียรและความตั้งมั่น

คำสำคัญ: พิธีมหาพุทธาภิเษก ขั้นตอนการประกอบพิธี ลัญจนะถันนิยม วัดศาลาไชย

Abstract

The study aimed to study the process of performing and symbolic representations in the MahaBuddhathaphisek ceremony at Salachai temple, Sala subdistrict, Kokha district, Lampang province by using in-depth interviews and participatory observation. The study indicated that this ceremony was held to celebrate on the occasion that the temple had been founded for 100 years, including the completion of the reconstruction of the temple and the principal Buddha image of the temple.

The ceremony was conducted for 3 days. The first day was known as the day of preparation, there was a procession to invite PhraUpakut for being the Guardian of the ceremony without any obstacles. The second day was the ceremony day, the first part started by having the eyes closed of the principal Buddha image, later it was a prayer ceremony called "SuadMonTan". As for the ceremony in the second period, it was opening ceremony of the principal Buddha's eyes which proceeded according to the sequence of steps specified until the end on the morning of the third day. And on the third day of the ceremony, there was a merit making ceremony dedicated to Thai alms, and there was a procession to invite PhraUpakut to his original location. Therefore considered as the completion of the MahaBuddhathaphisek ceremony.

The symbolic representations that appeared in the MahaBuddhathaphisek ceremony include 1) PhraUpakut was a sign of peace and order without all dangers 2) Khanhakohtak was a sign of humility 3) Khantang was a symbol of auspiciousness 4) the opening ceremony of the

principal Buddha' s eyes was a sign of finding the light that meant the intelligence in life and

5) Khawmathupayas was a sign of perseverance and determination.

Keywords: MahaBuddhathaphisek Ceremony, Process of Performing the Ceremony, Symbolic Approach, Salachai Temple

บทนำ

ความเชื่อถือเป็นสิ่งพื้นฐานของวิถีชีวิตมนุษย์ประการหนึ่ง มนุษย์ทุกชาติพันธุ์ต่างมีความเชื่อของเผ่าพันธุ์ตนเอง ที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งสากลที่พบเห็นได้ในสังคมวัฒนธรรมทุกแห่งหนทั่วโลกตลอดมาทุกยุคทุกสมัย (ยศ สันตสมบัติ, 2544, หน้า225) ดังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการศึกษาทางมานุษยวิทยาในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกที่ยืนยันให้เห็นอย่างหนักแน่นได้ว่าไม่มีสังคมวัฒนธรรมแห่งใดที่ไม่มีเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติหรือไม่มีเชื่อทางศาสนา กอปรกับในชีวิตมนุษย์นั้นมิตั้งสิ่งที่มองเห็น และมองเห็นไม่ได้ ที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงทำให้ความเชื่อมีความจำเป็นและมีอิทธิพลต่ออารมณ์ ความรู้สึก และการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ อันเป็นผลให้ก่อนที่มนุษย์จะลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็มักจะต้องอาศัยความเชื่อต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจ โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับอนาคต มนุษย์สงสัยและไม่แน่ใจว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง แต่เพราะอาศัยความเชื่อในรูปแบบของความหวังว่า ชีวิตก็ยังคงดำเนินต่อไปและดีขึ้นตามลำดับ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสบายใจ จึงเป็นเหตุให้ชีวิตของมนุษย์ขาดความเชื่อไม่ได้ (เดือน คำดี, 2541, หน้า 14)

ความเชื่อเป็นรากเหง้าของความสำนึกคิดและพฤติกรรมที่ แสดงออกอันมีความสัมพันธ์กับพิธีกรรม เมื่อมนุษย์มีปัญหาในการดำรงชีวิตเช่น เกิดภัยธรรมชาติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นเช่นนั้น จึงควรที่มนุษย์จะทำให้อำนาจเหนือธรรมชาติพอใจ และเมื่อพ้นภัยแล้วจึงได้แสดงความกตัญญู กตเวทิต์ด้วยการเช่นสรวงหรือประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2530, หน้า 185) นอกจากนี้การประกอบพิธีกรรมนั้นต้องมีความเชื่อ ความศรัทธาเป็นพื้นฐานของการกระทำ พิธีกรรมจึงกลายเป็นสิ่งสมมุติขึ้น เพื่อเป็นเสาหลักของจิตใจให้มีเครื่องยึดเหนี่ยว ด้วยมีองค์ประกอบของพิธีกรรมคือ บุคคลที่เข้าร่วมพิธี วัตถุประสงค์ที่ใช้ประกอบพิธี วันเวลาในการประกอบพิธี และสถานที่ในการประกอบพิธี

ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่พิธีกรรมในความหมายที่การกระทำนั้นก่อให้เกิดสติปัญญา สามารถนำความรู้ความเข้าใจไปแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ประโยชน์ 4 ด้านคือ (ชาย วรธมโม, 2544, หน้า 23 อ้างอิงใน วงเดือน ทองเจียว, 2554, หน้า 33) 1) ด้านวัตถุประสงค์หรือปัจจัยที่สนองความจำเป็นในการดำรงชีวิต 2) ด้านสังคมคือการร่วมมือกันสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม 3) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อสังคม และต่อสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม และ 4) ด้านปัญญาคือมีการพิจารณาการกระทำทุกชั้นตอนอย่างมีสติสัมปชัญญะ โดยประโยชน์ทั้ง 4 ด้านดังกล่าวมาแล้วนี้ ล้วนมีคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตและสังคม ซึ่งไม่สามารถขาดด้านใดด้านหนึ่งได้ ตัวอย่างเช่น ประเพณีบุญบั้งไฟของชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งไม่เพียงแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลเท่านั้น แต่ยังเอื้อให้เกิดความสนิทสนมกลมเกลียวในชุมชน และมีกิจกรรมทางศาสนาเพื่อให้เกิดความมั่นใจในชีวิต รวมทั้งมีการปลูกฝังทัศนคติให้เคารพต่อธรรมชาติ และมีจิตสำนึกต่อชุมชนซึ่งล้วนเป็นคติที่สำคัญในการดำเนินชีวิต

พิธีพุทธาภิเษกหรือพิธีมหาพุทธาภิเษก เป็นพิธีกรรมของพระพุทธศาสนาที่เป็นสัญลักษณ์เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสนา เป็นพิธีกรรมส่วนรวมเพื่อเป็นเครื่องเสริมศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 842) อธิบายความหมายของคำว่า “พุทธาภิเษก” ว่าเป็นชื่อพิธีในการปลุกเสกพระพุทธรูปหรือวัตถุมงคล โดยมีพระเถระผู้เชี่ยวชาญในการทำสมาธิจำนวนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “คณะปรก” นั่งภาวนาส่งกระแสจิตเพ่งคุณพระรัตนตรัยเข้าสู่องค์พระ หรือวัตถุมงคลนั้น ๆ ส่วนคำว่าพิธีพุทธาภิเษกหรือพิธีมหาพุทธาภิเษกนั้น ต่างก็เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อพิธีดังกล่าว ส่วนมากจะนิยมใช้ในภาคกลาง คำว่า มหาพุทธาภิเษกนั้นไม่มีในพจนานุกรม แต่คำว่า มหา แปลว่า ใหญ่ หรือยิ่งใหญ่ ดังนั้นในบางพื้นที่จะเรียกพิธีนี้ว่าพิธีมหาพุทธาภิเษกคือพิธีสมโภชพระพุทธรูปหรือวัตถุมงคลที่สำคัญและยิ่งใหญ่ นั่นเอง สำหรับในภาคเหนือนั้นจะใช้ชื่อเรียกพิธีนี้ว่า อบรมสมโภชพระเจ้า บวชพระเจ้า ไชตาพระเจ้า ซึ่งขึ้นกับพื้นที่นั้น ๆ ว่ามีการเรียกพิธีนี้สืบทอดมาจากอดีตอย่างไร

วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นวัดที่สร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2460 ในอดีตบริเวณที่แห่งนี้เคยเป็นที่ตั้งพลับพลาชัยของเจ้าหลวงหอดคำดวงทิพย์ อดีตเจ้าผู้ครองนครลำปาง และในปี พ.ศ. 2560 ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์วิหาร รวมทั้งพระประธานของวัดแล้วเสร็จพอดี พระครูอภิวัดมนิรันดร เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย ร่วมกับคณะศรัทธาญาติโยมมีความเห็นพ้องต้องกันว่าควรจัดให้มีพิธีบวชพระเจ้า หรือที่เรียกกันในภาษาไทยกลางว่า พิธีมหาพุทธาภิเษก ขึ้น เนื่องจากเป็นธรรมเนียมการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาว่า พระพุทธรูปที่

ได้รับการปฏิสังขรณ์หรือสร้างใหม่ ต้องผ่านพิธีบวชพระเจ้ายกก่อนจึงจะศักดิ์สิทธิ์และนำไปให้ประชาชนกราบไหว้เคารพบูชาได้ กอปรทั้งวัดศาลาไชยมีอายุครบ 100 ปี จึงควรมีการเฉลิมฉลองด้วยการจัดพิธีบวชพระเจ้าให้ยิ่งใหญ่และสมบูรณ์แบบทุกชั้นตอน เพื่อความเป็นสิริมงคลของวัด หมู่บ้านตลอดจนชาวบ้านทุกคนที่มาร่วมในงานพิธี

ผู้วิจัยเป็นผู้มีความสนใจในด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา จึงเห็นเป็นโอกาสอันดีที่จะได้ศึกษาถึงขั้นตอนและสัญญาบางประการจากการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เนื่องจากพิธีมหาพุทธาภิเษกไม่ได้เป็นพิธีที่จัดขึ้นเป็นประจำในทุก ๆ ปี แต่หากเป็นพิธีที่จัดขึ้นเนื่องในวาระพิเศษดังกล่าวมาข้างต้น และประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาครั้งนี้ นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในแบบแผนธรรมเนียมการปฏิบัติที่ถูกต้องของพิธีมหาพุทธาภิเษก อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีของวัดต่อชุมชนและชาวบ้าน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอนและสัญญาบางประการจากการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลจากวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. ด้านเนื้อหา ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขั้นตอนของการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
3. ด้านเวลา ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2560 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560
4. ด้านวิทยากรผู้ให้ข้อมูลคือ พระครูอภิวัฒน์นิรันดร์ เจ้าอาวาสของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเป็นลำดับขั้นตอนคือ

1. สํารวจและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรา เอกสาร วารสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อนํามาเป็นความรู้พื้นฐานในการศึกษา และใช้เป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาค้นคว้า
2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในเขตพื้นที่ที่ศึกษาด้วยการสัมภาษณ์วิทยากร การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในวันประกอบพิธี และเก็บบันทึกข้อมูลด้วยการถ่ายภาพตลอดการประกอบพิธีตามความเหมาะสม
3. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและรูปภาพที่บันทึกไว้มาศึกษาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
4. นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

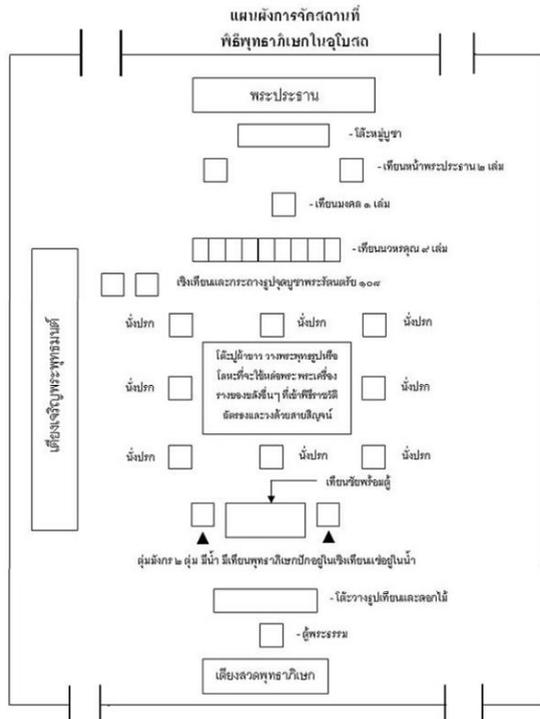
วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์วิหารพร้อมกับองค์พระประธานของวัดแล้วเสร็จในปี.ศ. 2560 ซึ่งเป็นปีที่วัดศาลาไชยมีอายุก่อตั้งครบ 100 ปีพอดี พระครูอภิวัฒน์ธีรวัณฺโณ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย พร้อมด้วยคณะศรัทธาญาติโยม จึงได้พร้อมใจกันจัดงาน “พิธีมหาพุทธาภิเษก” หรือเรียกตามภาษาถิ่นล้านนาว่า พิธีบวชพระเจ้า ขึ้นเป็นเวลา 3 วันคือ ระหว่างวันที่ 3 พฤษภาคม 2560 ถึงวันที่ 5 พฤษภาคม 2560 การประกอบพิธีกรรมนี้ถือเป็นโอกาสพิเศษไม่สามารถจัดได้บ่อยนักเนื่องจากวัดหนึ่ง ๆ จะมีการสมโภชพระพุทธรูปสำคัญได้แค่ครั้งเดียวคือในครั้งแรกที่ได้จัดสร้าง หรือต้องรอกการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ จึงจะจัดได้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งทางวัดศาลาไชยก็ได้ทำพิธีกรรมนี้มานานมากแล้ว ในการจัดพิธีครั้งนี้จึงมีความประสงค์ที่จะรักษาพิธีแบบดั้งเดิมเอาไว้ด้วยโดยการนำมาบูรณาการกับพิธีกรรมในยุคปัจจุบัน

ขั้นตอนการเตรียมงาน และขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

การประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของ วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปางมีขั้นตอนการดำเนินการเป็นลำดับต่อเนื่องกันไปดังนี้

1. ด้านสถานที่ในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ได้แก่วิหารของวัดศาลาไชยซึ่งได้มีการจัดเตรียมไว้ก่อนวันงานอย่างเป็นทางการและม็อบประกอบต่าง ๆ ครบถ้วนดังแสดงไว้ในภาพ 1 คือมีพระประธานอยู่ในสุดของการประกอบพิธีด้านหน้าพระประธานตั้งเทียนพุทธวิปัสสิ 1 เล่ม ถัดมาเป็นโต๊ะหมู่บูชาสำหรับตั้งเทียนโสฬส 16 เล่ม เทียนสัตตภัณฑ์ 7 เล่ม เทียนนวะหรรคุดน 9 เล่มตามลำดับ ด้านหน้าโต๊ะหมู่จะเป็นเขตราชวัตรโดยจะตั้งโต๊ะวัตถุมงคลตรงกลางด้านบนจะซึ่งค้ายสายสิญจน์ที่ตั้งมาจากพระประธานทำเป็นตารางโดยรอบ

บริเวณมณฑลราชวัตร และมีที่นั่งสำหรับพระเถรจารย์นั่งปรกอยู่โดยรอบ เลยออกมานอกเขตราชวัตรตรงกลางจะมีตู้สำหรับจุดเทียนชัย 1 เล่ม และมีเทียนมงคลอยู่ทางด้านซ้ายและขวาของตู้เทียนชัยข้างละ 1 เล่ม ถัดมาก็จะเป็นเตียงสวดเบิก และด้านขวามือพระประธานจัดเป็นอาสนะสงฆ์สำหรับเจริญพระพุทธมนต์

ภาพที่ 1 แผนผังการจัดสถานที่พิธีมหาพุทธาภิเษก

2. ด้านวัน เวลา ในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกมีลำดับขั้นตอนคือ
 - 2.1 วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นวันแรกของงานเรียกว่า “วันจัดดา” คำว่า “ดา” หมายถึง “เตรียมของ” ดังนั้นวันจัดดา จึงเป็นวันจัดเตรียมของสำคัญที่ต้องมีในงานนั้นก็คือ “พระอุปคุต” เพราะเชื่อกันสืบมาว่าพระอุปคุตเป็นพระที่จะปกป้องคุ้มครองภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะทำให้งานพิธีดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยปราศจากอุปสรรคทั้งปวง ทั้งนี้ความเชื่อนี้เกิดขึ้นแต่ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชผู้เลื่อมใสศรัทธาต่อ

พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พระองค์ได้สร้างวัดจำนวน 84,000 วัด แล้วได้จัดงานสมโภชวัดที่สร้างขึ้นใหม่แต่ถูกพญามารมาก่อกวนไม่ให้งานสมโภชดำเนินไปได้ พระเจ้าอโศกมหาราชจึงได้เสด็จไปนิมนต์พระอุปัศตูมาจากที่อยู่ของท่านคือ สะตือทะเล (เนื่องจากพระอุปัศตูเป็นผู้ที่มีหน้าที่เฝ้ารอยพระบาทของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จเมืองบาดาล) เพื่อให้มาปราบพญามารทำให้งานสมโภชวัดสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ดังนั้นจึงถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาว่า หากทางวัดจะจัดงานพิธีที่สำคัญต่าง ๆ จะต้องอัญเชิญพระอุปัศตูมาเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองดูแลเพื่อให้งานดำเนินไปโดยปราศจากอุปสรรคและการเชิญพระอุปัศตูนั้น จะใช้ชวบนแห่ซึ่งประกอบด้วยชาวบ้านและพลับพลาที่ประทับของพระอุปัศตู 1 หลัง

พิธีแห่พระอุปัศตูเริ่มในเวลา 16.00 น. โดยมีชวบนแห่ไปยังริมฝั่งแม่น้ำวัง หลังวัดศาลาไชย ซึ่งเป็นสถานที่ที่ได้กำหนดไว้ว่าเป็นที่อยู่ของพระอุปัศตู และเมื่อถึงสถานที่นั้น จะมีชาวบ้าน 1 คน เป็นตัวแทนของชาวบ้านทั้งหมดลงโปงมก่อนหินใต้แม่น้ำ เมื่อมได้ก้อนหินแล้วก็จะชูก้อนหินนั้นให้คนบนดลิ่งดู พร้อมกับถามว่า “ใช้พระอุปัศตูไหม” คนบนดลิ่งก็จะตอบว่า “ไม่ใช่” ชายผู้นั้นก็จะดำน้ำลงไปงมใหม่ เมื่อได้ก้อนหินก็จะชูถามคนบนดลิ่งด้วยคำถามเดิม และคนบนดลิ่งก็จะตอบเหมือนเดิม ทำซ้ำอย่างนี้จนครบ 3 ครั้ง ในครั้งที่ 4 ชายคนเดิมก็จะดำน้ำลงไปงมเอาก้อนหินที่จัดเตรียมไว้ก่อนแล้ว ว่าสมมุติเป็นพระอุปัศตูขึ้นมา พร้อมกับถามว่า “ใช้พระอุปัศตูไหม” คนบนดลิ่งก็จะตอบพร้อมกันว่า “ใช่” แล้วเปล่งเสียงสาธุพร้อมกัน 3 ครั้ง และยื่นพานลงไปรับพระอุปัศตู (ก้อนหิน) นั้นมาวางลงในพลับพลาที่เตรียมไว้ พร้อมแห่ชวบนกลับวัดนำพลับพลาที่มีพระอุปัศตูนั้นไปตั้งที่โต๊ะหมู่ที่จัดเตรียมไว้หน้าวิหารซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าพระอุปัศตูเป็นสัญลักษณ์ของความสงบ เรียบร้อยปลอดภัย จากมารหรือภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะมาขัดขวางการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกครั้งนี้

2.2 วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นวันงานประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกโดยจะเริ่มงานในเวลา 17.00 น. พระสมุห์ภานุพงษ์ วิสุทธิสาโร รองเจ้าอาวาสวัดศาลาไชยซึ่งรับมอบหมายจากเจ้าอาวาสวัดศาลาไชย ได้มาทำพิธีปิดเนตรพระประธาน ด้วยการนำขี้ผึ้งแท้มานั้นเป็นแผ่นบาง ๆ นำไปปิดเนตร (ตา) ทั้ง 2 ข้างของพระประธาน เมื่อปิดเนตรทั้ง 2 ข้างเรียบร้อยแล้วก็จะนำผ้าขาวที่จัดเตรียมไว้มาคลุมลงบนเศียรพระประธานให้คลุมปิดลงมาจนถึงบริเวณคอ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นพระที่ใช้ในการประกอบพิธีบวชพระเจ้า ทั้งนี้การปิดเนตรและคลุมผ้าขาว มีนัยยะว่าก่อนที่พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ นั้น เป็นช่วงที่ยังอยู่ในห้วงอวิชชา คือความมืดมนทางออกและแสงสว่างที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งหลายยังไม่ได้

ภาพที่ 2 พระประธานที่ได้จัดเตรียมไว้สำหรับพิธีบวชพระเจ้า

ตั้งแต่เวลา 19.00 น. เป็นต้นไป เป็นการเริ่มพิธีสำคัญอันยิ่งใหญ่ของวัดศาลาไชยคือ พิธีมหาพุทธาภิเษก พิธีนี้จัดแบ่งได้เป็น 2 ช่วงคือ

ช่วงแรก เมื่อพระเกจิอาจารย์ 9 รูป และพระสงฆ์ 9 รูป พร้อมคณะศรัทธาญาติโยม เข้านั่งประจำที่ (ตามแผนผัง) เรียบร้อยแล้ว พระครูอภิวัฒน์นිරันตร์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ให้ศีล

ภาพที่ 3 พระครูอภิวัฒน์นिरันตร์จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

เมื่อพระสงฆ์ให้ศีลจบแล้ว พระครูอภิวัฒน์นิรันดรจุดเทียนพุทธวิปัสลี เทียนมงคลซ้าย เทียนมงคลขวาตามลำดับ หลังจากนั้นแขกผู้มีเกียรติจำนวน 9 คน จุดเทียนนวะหระคุณตามด้วยแขกผู้มีเกียรติจำนวน 7 คน จุดเทียนลัทธกันท์ และอีก 4 คนจุดเทียนบูชาธาตุทั้ง 4

ภาพที่ 4 ภาพจุดเทียนพุทธวิปัสลี

เมื่อจุดเทียนในพิธีเสร็จครบแล้ว ครูบาบุญยัง ปุญญงฺกโร ขึ้นชั้นห้าโกฐาก เพื่อขอขมา 5 โกฐาก ได้แก่ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ พระกรรมฐานและครูบาอาจารย์ ดังนั้นชั้น 5 โกฐากจึงเป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนน้อมถ่อมตนที่ผู้น้อยจะพึงมีต่อผู้ที่ตนเคารพนับถือ

เสร็จแล้วพระครูพิพิธบุญญาภิรัต อธิษฐานจิตชั้นชั้นตั้งเพื่อเป็นการอัญเชิญครูบาอาจารย์มาประสาทพรในพิธี

ภาพที่ 5 อธิษฐานจิตชั้นชั้นตั้งอัญเชิญครูบาอาจารย์

พระเทพสิทธิาคม วิ. อธิษฐานจิตเจิมเทียนชัย จุดเทียนชัยพร้อมพระสงฆ์ 9 รูป สวดคาถาจุดเทียนชัยจบแล้วเจ้าหน้าที่ในพิธี ย่าระฆัง ช้อง กลอง ชันตั้งเรียกอีกอย่างว่าขันครุจึงเป็นสัญญาณว่าเชิญให้ครูบาอาจารย์ทั้งหลายมาสถิตอยู่ในสถานที่นี้ด้วยเพื่อประสิทธิประสาทพรแก่ผู้เข้าร่วมพิธีหรือกล่าวอย่างสั้น ๆ ว่าเพื่อความเป็นมงคลนั่นเอง

ภาพที่ 6 พระเทพสิทธิาคม วิ. จุดเทียนชัย

มีคณาจารย์พระปริตร พระสงฆ์ 9 รูปเจริญพระพุทธมนต์ สวดมนต์ต้น การสวดมนต์ต้นหมายถึงการสวดมนต์ทุกบทที่มีในหนังสือสวดมนต์ล้านนา อนึ่งการสวดมนต์ต้นจะใช้เฉพาะในพิธีบวชพระเจ้า (มหาพุทธาภิเษก)เท่านั้น และในขณะที่พระสงฆ์สวดมนต์ต้น พระเกจิอาจารย์ทั้ง 9 รูปจะนั่งปรกอธิษฐานจิตพร้อมกันไปด้วย เมื่อการสวดมนต์จบแล้ว พระเกจิอาจารย์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ไปรดอกไม้ทิพย์ ถวายจตุปัจจัยไทยทาน พระสงฆ์ทั้งหมดอนุโมทนาเสด็จสิ้นแล้ว พระสงฆ์ 9 รูปรวมทั้งพระเกจิอาจารย์ 9 รูป กลับวัด ซึ่งเป็น การสิ้นสุดพิธีการในช่วงแรก

ภาพที่ 7 การสวดมนต์ต้นและการนั่งปรก

ช่วงที่ 2 เป็นพิธีเบิกเนตรพระประธาน มีนัยยะว่าเจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว โดยการค้นพบสังขธรรมด้วยพระองค์เอง พิธีเบิกเนตรจากพระครูพิสุทธ์พัฒนพิธาน แสดงพระธรรมเทศนาพุทธาภิเษกจบแล้ว พระสงฆ์ผลัดกันสวดเบิกวารจำนวน 9 วาร การสวดเบิกวารเป็นการสวดเล่าเรื่องพระพุทธประวัติคืนวันที่จะตรัสรู้ซึ่งแบ่งเป็น 4 ตอน หรือนัยหนึ่ง 4 วารนั่นเอง ได้แก่ 1) ปฐมยาม 2) มัชฌิมยาม 3) ปัจฉิมยาม 4) ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์ การสวดเบิกวาร ในแต่ละวารจะใช้พระสงฆ์จำนวน 5 รูป เมื่อสวดครบ 4 วาร หรือ 1 รอบแล้วก็จะสวดซ้ำอีก 1 รอบนับเป็น 8 วาร และสวดเพิ่มอีก 1 วารเพื่อให้ครบจำนวน 9 วาร การสวดเบิกวารจะสวดเป็นทำนองล้านนา

ภาพที่ 8 การสวดเบิกวาร

เมื่อการสวดเสร็จสิ้นลงแล้ว มัคคทายกจุดเทียนโสฬสญาณ 16 เล่ม เพื่อให้พระสงฆ์ชุดใหม่ที่นิมนต์มาอีก 9 รูปสวดเบิกเนตร ซึ่งในระหว่างที่พระสงฆ์สวดเบิกเนตร พระครูอภิวัฒน์ นිරันตร์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชยจะขึ้นไปบนแท่นแก้ว (ฐานชุกชี) หน้าองค์พระประธาน เปิดผ้าขาวที่คลุมเศียรพระออก แกะซี่ผึ้งที่ปิดตาไว้ออก แล้วใช้ลาลีชุบน้ำมันจันทน์เช็ดบริเวณเนตร (ตา) ของพระประธาน แล้วจุดเทียน 3 เล่มบนยอดแว่นสายตาพระเจ้าพร้อมก็นำแว่นสายตาพระเจ้านี้มาเวียนข้างหน้าพระประธานโดยเวียนไปทางซ้าย 3 รอบและทางขวา 3 รอบเมื่อครบแล้ว พระครูอภิวัฒน์ นිරันตร์ นำพัดหางนกยูงมาพัดบริเวณใบหน้าพระประธาน แล้วลงจากแท่นแก้วนำถาดบรรจุ ข้าวมธุปายาส จำนวน 49 ถ้วยมาถวายพระประธานโดยวางถาดไว้ตรงหน้าฐานชุกชีนับเป็นเสร็จสิ้นพิธีในช่วงที่ 2 พิธีเบิกเนตรจึงเป็นสังขญาว่าการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าหลังจากที่หลงอยู่ในอวิชชามืดบอดมานาน บัดนี้ได้พบกับแสงสว่าง (ปัญญา) แล้ว

ภาพที่ 9 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ทำพิธีเบิกเนตร

การนำข้าวมธุปายาส จำนวน 49 ถังมาถวายพระประธานถือเป็นการเสร็จสิ้นพิธี มหาพุทธาภิเษก ซึ่งจะเป็นเวลารุ่งอรุณของวันใหม่พอดีหรือราว ๆ เวลา 06.00 น. ของวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ 2560 ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของงานพิธี

ภาพที่ 10 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ถวายข้าวมธุปายาส

อีกหนึ่งการที่กัณฑ์ข้าวมธุปายาสที่นำมาถวายต้องมีจำนวน 49 ถังก่อนหน้านี้ที่มาจาก ความเชื่อ 2 แหล่งด้วยกัน ความเชื่อแรกจำนวน 49 ถังนั้นก็คือจำนวนก่อนข้าวที่เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงปั้นเพื่อเสวยก่อนจะตรัสรู้ โดยมีนางสุชาดา บุตรสาวของหัวหน้าหมู่บ้านอุรุเวลาเสนานิคม ได้นำข้าวมธุปายาสมาถวาย ส่วนอีกความเชื่อหนึ่งมาจากพุทธประวัติที่กล่าวไว้ว่า เมื่อ พระสิทธัตถะตรัสรู้แล้ว ตอนแรกพระองค์ยังไม่ได้เสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์ ณ ที่ใด เป็นเวลา 49 วัน เพราะพระองค์ใช้เวลาในการพิจารณาว่าสมควรจะเผยแผ่พระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้

ต่อมวลงมนุชย์หรือไม่ พระองค์จึงได้เดินจงกรมเพื่อใคร่ครวญพิจารณาอยู่ถึง 49 วัน โดยแบ่งเป็นนั่งสมาธิใต้ต้นโพธิ์ 7 วันยืนจ้องต้นโพธิ์ไม่กะพริบตา 7 วัน(อนิมิสเจตีย์) เสด็จเดินจงกรม 7 วัน(รัตนจงกรมเจตีย์) พิจารณาพระอภิธรรมในเรือนแก้วอันเทวดาเนรมิตถวาย 7 วัน (รัตนฆรเจตีย์) บุตรสาวพญามารมาทดสอบ 7 วัน เสด็จประทับใต้ต้นมัจฉลินทร์ 7 วัน และเสด็จไปประทับใต้ต้นราชาชนะอีก 7 วัน ดังนั้นข้าวมธุปายาสจึงเป็นสัญลักษณ์ของความเพียรและความตั้งมั่นขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

เวลา 10.00 น. ของวันที่ 5 พฤษภาคม 2560 มีการประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์ ถวายเสนาสนะ ถวายไทยทาน พระสงฆ์อนุโมทนา ต่อมาในเวลา 17.00 น. เป็นการอัญเชิญพระอุปกุตุกลับยังแม่น้ำว้าง โดยมีขบวนแห่เช่นเดียวกับตอนเชิญมา เมื่อไปถึงริมฝั่งแม่น้ำก็อัญเชิญพระอุปกุตุ (ก้อนหิน) ลงน้ำไป เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีมหาพุทธาภิเษก

สรุปผลการวิจัย

พิธีมหาพุทธาภิเษกเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสัญลักษณ์เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสนา เป็นพิธีกรรมส่วนรวมอันเป็นเครื่องส่งเสริมศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือพระพุทธรูปพิธีหนึ่ง ขั้นตอนในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกจึงเกี่ยวข้องกับวัดและพระภิกษุ ตลอดจนผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่มีความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแก่กล้า เพราะเป็นพิธีกรรมที่ใช้เวลาต่อเนื่องกัน 3 วัน เริ่มจากพิธีแห่พระอุปกุตุจากแม่น้ำในวันงานพิธีวันแรก เพื่อให้พระอุปกุตุมาเป็นผู้ปกครองคุ้มครองดูแล การจัดงานพิธีให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีปราศจากอุปสรรคทั้งปวง ในงานพิธีวันที่สองซึ่งเป็นวันจัดงานพิธีมหาพุทธาภิเษก การประกอบพิธีจะเริ่มตั้งแต่ 17.00 น. ต่อเนื่องกันไปจนถึงเช้าของวันที่สาม คือเริ่มจากปิดเนตรพระพุทธรูปที่ใช้ในพิธีก่อน ต่อมาในเวลา 19.00 น. ก็เริ่มพิธีกรรมอันเป็นพิธีการบวชพระเจ้า ตามชื่อเรียกของท้องถิ่นล้านนา โดยเริ่มจากการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ให้ศีลจบแล้ว มีการจุดเทียนพุทธวิปัสสิ จุดเทียน นวะหรรคณ จุดเทียนสัตตะภักณธ์ และจุดเทียนบูชาธาตุทั้ง 4 ตามด้วยการขึ้นขัน 5 โกลูกเพื่อขอขมา แล้วขึ้นขันตั้งเพื่ออัญเชิญครูบาอาจารย์มาประสาธพรในพิธี มีการอธิษฐานจิตเจิมเทียนชัย จุดเทียนชัย พระสงฆ์ 9 รูป เจริญพุทธมนต์ สวดมนต์ต้นไปพร้อมกับการนั่งปรกของพระเกจิอาจารย์ 9 รูป จนจบบทสวดมนต์สุดท้าย พระสงฆ์และพระเกจิอาจารย์กลับวัด ในช่วงต่อมาจะเป็นพิธีเบิกเนตร เริ่มจากการแสดงพระธรรมเทศนา พุทธาภิเษก การสวดเบิกวาร 9 วาร การจุดเทียนโลภัสถญาณ เพื่อให้พระสงฆ์ชุดใหม่ 9 รูปสวดเบิกเนตรไปพร้อมกับการแกะขี้ผึ้งที่ปิดตาพระพุทธรูปออกและทำพิธีเวียนเทียนที่จุดบนแว่น

สายตาพระเจ้า การใช้พัดหามนุษย์พัดหน้าพระพุทธรูปและการถวายข้าวมธุปายาสจำนวน 49 ก้อน จึงถือเป็นการเสร็จพิธีของวันที่สอง ซึ่งจะตรงกับเวลารุ่งอรุณของเช้าวันที่สาม ส่วนงานพิธีในช่วงวันที่สาม นี้จะเริ่มเวลา 10.00 น. เป็นการประกอบพิธีทำบุญถวายทาน และในเวลา 17.00 น. ก็จะเป็นการแห่พระอุปัชฌาย์กลับไปอยู่ที่อยู่ตามเดิม จึงถือเป็นการสิ้นสุดของงานพิธีมหาพุทธาภิเษก

ส่วนสัญญาของการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกในครั้งนี้มีปรากฏอยู่ 5 ประการ ได้แก่

- 1) พระอุปัชฌาย์เป็นสัญญาของความสงบเรียบร้อยปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง
- 2) ชั้น 5 โกฎากเป็นสัญญาของความอ่อนน้อมถ่อมตน
- 3) ชั้นตั้งเป็นสัญญาของความมั่นคง
- 4) พิธีเบิกเนตรเป็นสัญญาของการพบแสงสว่างคือการมีปัญญาในการดำเนินชีวิต และ
- 5) ข้าวมธุปายาสเป็นสัญญาของความเพียรและความตั้งมั่น

อภิปรายผลการวิจัย

พิธีมหาพุทธาภิเษกเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ คือเชื่อว่าหลังจากที่มีการสร้างพระพุทธรูปเสร็จแล้ว จะต้องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกเพื่อให้พระพุทธรูปองค์ดังกล่าวเกิดมีพุทธานุภาพบังเกิดความศักดิ์สิทธิ์ หรือแม้แต่พระพุทธรูปที่มีมาแต่เดิม หากมีการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกก็จะต้องนำเข้าพิธีเสมอ เพื่อเป็นการสมโภชให้มีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้นไป

โดยทั่วไปพิธีกรรม หมายถึงขั้นตอนการปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความถูกต้อง ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ หรือได้รับพลังอำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติของมนุษย์ โดยความเชื่อของมนุษย์มีการผสมผสานกันระหว่างเก่ากับใหม่ตามกฎแห่งวิวัฒนาการ มีการตัดแปลง แก้ไขให้เข้ากับสภาพแวดล้อมแห่งสังคมและวัฒนธรรมอันส่งผลให้พิธีกรรมมีความแตกต่างกันตามความเชื่อ ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น (วงเดือน ทองเจียว, 2545, หน้า 51) จากขั้นตอนการประกอบพิธีพุทธาภิเษก จะสะท้อนให้เห็นพิธีกรรมที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมอาทิ พิธีแห่พระอุปัชฌาย์ การถวายข้าวมธุปายาสจำนวน 49 ก้อน ผสมผสานกับความเชื่อของท้องถิ่นล้านนาคือ การตั้งชั้นห้าโกฎาก การสวดเบิกวาร 9 วาร การสวดมนต์ตัน รวมทั้งความเชื่อที่วิวัฒนาการขึ้นมาในปัจจุบัน คือการมีพระเกจิอาจารย์มานั่งปรก ขณะที่มีการสวดมนต์ตันด้วย

จากการทบทวนการศึกษาทางมานุษยวิทยาในประเด็นความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของไบรอัน มอริส (Brian Morris, 2006, อ้างอิงในนฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560, หน้า 176) พบว่านักมานุษยวิทยาตะวันตกพยายามศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจเหนือธรรมชาติ และไสย

ศาสตร์ ภายใต้แนวคิดและกระบวนทัศน์ที่แตกต่างกัน 6 แบบ ซึ่งใน 6 แบบนี้มีกระบวนทัศน์ที่สอดคล้องกับขั้นตอนการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกอยู่ 3 แบบได้แก่

1. กระบวนทัศน์จิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Approach) อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมชนเผ่าที่นิยมกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง นำไปสู่การอธิบายว่ามนุษย์เหล่านั้นเปรียบเสมือนเด็กทารกที่หวาดกลัวอันตรายจากสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติซึ่งเชื่อว่ามีความวิตกกังวลสูง ความหวาดกลัวทำให้ต้องประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้เพื่อให้วิญญาณปกป้องคุ้มครอง ความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นประสบการณ์ของความกลัวเกรงอำนาจเหนือธรรมชาติ และวิญญาณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งสะท้อนออกมาในพิธีกรรม

2. กระบวนทัศน์สัญลักษณ์นิยม (Symbolic / Interpretive Approach) อธิบายไว้ว่า วัตถุและการปฏิบัติทางศาสนาคือระบบของสัญลักษณ์ที่มีความหมายแฝงอยู่ ซึ่งมนุษย์จะใช้สัญลักษณ์เพื่อบ่งบอกถึงอารมณ์ความรู้สึก ความปรารถนา และแรงบันดาลใจของตัวเองในการที่จะจัดระเบียบชีวิตและสิ่งต่าง ๆ รอบตัวฉะนั้นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงสะท้อนอารมณ์ที่มนุษย์อยากจะสร้างความหมายให้กับตนเองและโลก กล่าวคือ ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นประสบการณ์เชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้มนุษย์เข้าใจการมีชีวิต การอยู่ในโลกและการอยู่ร่วมกับคนอื่น นอกจากนี้ยังมองว่าสัญลักษณ์ของความเชื่อจะปรากฏอยู่ในวัตถุสิ่งของในพิธีกรรม ดังนั้นการทำความเข้าใจระบบความเชื่อจึงต้องตีความสัญลักษณ์ กระบวนทัศน์นี้จึงสนใจการตีความเพื่อที่จะอธิบายอารมณ์ของมนุษย์และบรรทัดฐานทางสังคม

3. กระบวนทัศน์อำนาจ/ความรู้ (Power / Knowledge Approach) อธิบายไว้ว่า การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นโลกทัศน์ที่ใช้สร้างความจริงเช่นเดียวกับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การมองดูมนุษย์ในสังคมชนเผ่ากราบไหว้เจ้าป่าเจ้าเขาและวิญญาณบรรพบุรุษจึงมิใช่เรื่องความไร้เหตุผลแต่ เป็นโลกทัศน์ที่มนุษย์มองสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติเป็นบุคคลที่ให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ ดังนั้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติจึงเป็น ภาพสะท้อนของความรู้ที่สอนให้มนุษย์รู้จักระบบศีลธรรมผ่านการเคารพบูชา การให้เกียรติ ความรับผิดชอบ และการประมาณตน มนุษย์จะมีใช้เจ้านายเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณในธรรมชาติจึงดำรงอยู่ในฐานะ ความรู้ที่คำจูงการดำรงชีวิตของมนุษย์

พิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่ออันเป็นรากฐานของอารยธรรมมนุษย์ที่ส่งต่อสั่งสมและสืบสานจนเป็นวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เรื่องความเชื่อของแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันไป สังคมไทยมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนานจึงเป็นแหล่งหนึ่งที่มีความเชื่อเช่นเดียวกับ

สังคมชนชาติอื่น ๆ ทั่วไป ดังที่พระยาอนุมานราชธน (2506 อ้างอิงใน อารีย์ ธรรมโครง และ อ๋อมใจ วงษ์มณฑา, 2562, หน้า 115) กล่าวไว้ว่าความเชื่อถือของชนชาติไทยแต่ดั้งเดิมก็ไม่ต่างกับของชาติอื่น ๆ คือมีความเชื่อถือสิ่งๆ ที่ตามปกติมองไม่เห็นตัวแต่เข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจอยู่เหนือคน อาจบันดาลให้ดีหรือร้าย อันเป็นคติศานนามาตั้งแต่เดิมของมนุษย์ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นคติศานาอันประณีตขึ้นในปัจจุบัน สอดคล้องกับ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2530, อ้างอิงใน อารีย์ ธรรมโครง และอ๋อมใจ วงษ์มณฑา, 2562, หน้า 115) กล่าวไว้ว่า ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะประดิษฐานในประเทศไทยนั้น ประชาชนที่อยู่ในดินแดนไทยปัจจุบันมีความเชื่อทางศาสนาแบบวิญญาณนิยม (Animism) คือเชื่อว่าวิญญาณมีอยู่จริง และมีการทำพิธีกราบไหว้เพื่อขอความอารักขาและความสวัสดิ์มีชัยในกิจการที่ตนทำอยู่ ซึ่งการทำพิธีมหาพุทธาภิเษกก็เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

องค์ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวัดต่าง ๆ ที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมทั้งเหมือนและแตกต่างได้หากต้องการที่จะสืบทอดหรืออนุรักษ์เกี่ยวกับพิธีมหาพุทธาภิเษกนี้ยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรส่งเสริมให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อในศาสนา อื่น ๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับพิธีกรรมและความเชื่อทางพุทธศาสนา

2.2 ควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทยเพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาปรับปรุงความเข้าใจในความเชื่อเดิมให้สอดคล้องกับความเชื่อใหม่ ๆ

เอกสารอ้างอิง

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530). **คติชาวบ้านอีสาน**. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2530). **คติพิธีกรรมความเชื่อของคนไทยในจังหวัดนครปฐม**.

ในเพ็ญศรี ดุกและคนอื่น ๆ (บรรณาธิการ). **วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ**. (หน้า 109- 125). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาย ธรรมโม. (2544). **ฉลาดทำบุญ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เครือข่ายชาวพุทธ.

เดือน คำดี. (2541). **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ (2560). แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใน
สังคมไทย. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 25(47), 114–119.

ยศ สันตสมบัติ. (2544). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วงเดือน ทองเจียว. (2545). **ความเชื่อเรื่องบุญและพิธีกรรมเกี่ยวกับอุโบสถของชาวพุทธใน
เขตจังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
อนุমানราชธน, พระยา. (2506). **วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทยด้วยเสฐียรโกเศศ**.
(นามแฝง). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า.

อารีย์ ธรรมโคตร และอ้อมใจ วงษ์มณฑา (2562). พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการ
ตายของชาวบ้านไทยพุทธในอำเภอสายบุรีและอำเภอบะนาระ จังหวัดปัตตานี.
วารสารภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม, 8(1), 110–135.

Morris, Brian. (2006). **Religion and Anthropology: A Critical Introduction**. Cambridge:
Cambridge University Press.